

פרק כיצד מברכין

לביכורים או לקרבנות. ומאידיך אם נאמר שזה מתייחס לברכה שמברכים על הפרי, ודאי נוהג בכל הפירות.

כרם רבעי - יליף מדכתיב ותבואת הכרם

יש לדון דלא מצינו גזרה שווה ללמוד פירוש מילה. אלא על דינים, שדין שנאמר בזה נאמר גם בזה. ונראה דהרי הפסוק של תבואת הכרם נאמר לגבי כלאי הכרם, וכלאי הכרם אינם אלא בכרם. וכך נטע רבעי אינו אלא בכרם. ונמצא שכשם שבכרם רבעי הקפידה תורה רק על כרם, ושמא משום חשיבותו הקפידה תורה על הכחשתו על ידי הזריעה במחיצתו.

כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל

צריך להבין למה לא אמר שהוא גזל. ומה למדנו מזה שהוא כמעילה.

ונראה שאם היה נאמר שהוא איסור היה מקום לחשוב שהוא איסור גמור לאכול בלא ברכה, ועל זה נתחדש שאינו כן, אלא שיסוד דין מעילה היא שינוי מן הייעוד, ושייעודו של החפץ הוא לקודש והוא משתמש בו לדבר שאינו ייעודו, וכמו כן נאמר כאן שייעודו של הפרי הוא שיוודו לבורא על חסדו. ומי שאינו מכיר בשבחו של מקום, הרי הוא מועל.

ואדרבה אם היה נאמר כל הנהנה גזל, היה אסור לאכול פרי בלא ברכה בשום אופן, וכיון שנאמר מעל למדנו שהמעילה היא מה שאינו מברך כשאמור לברך, וממילא כשפטור מלברך אין בו גזל. כגון בספק ברכות, ומי שאינו יכול לברך יכול לאכול, כגון אונן וכגון מי שנמצא במבואות המטונפות זמן רב, שאינו יכול לברך, שמותר לו לאכול. וכמובן שאם יכול להמתין מוטל עליו לעשות כן, אך אם אינו יכול להמתין, אף שמידת חסידות ודאי יש כאן.

הערה במי שמארח בביתו מי שאינו שומר תורה ומצוות

ויש מקום להציע הערה להלכה ולא למעשה, שאם מארח בביתו מי שאינו שומר מצוות, ויש נידון אם מותר לתת לפניו לאכול אף אם לא יברך. והנה אם היה זה איסור, הרי עובר בלפני עוור, אך כיון שהוא ענין מעילה, שהאוכל ניתן בשביל שיברכו את ה', הרי ברור הדבר שרוב האוכל בעולם איננו מגיע לידי ברכה, אלא שכאשר יהודי שומר מצוות אוכל, מוטל עליו לברך כיון שהוא מכיר את בוראו.

כלומר אי אפשר לומר שכל האוכל בעולם נברא בכדי שיהללו בו את ה', שהרבה ממנו מגיע לגויים ולבהמות שאינם יודעים מימינם לשמאלם. אלא שכאשר יהודי מקבל אוכל, הרי הוא אוכל על שלחן המלך, וצריך לברך.

ולפי זה מותר להאכיל מי שאינו שומר מצוות, כיון שהוא מופקע לגמרי מברכות. [ואם אינו מופקע הרי שיש לבקש ממנו לברך שאז זהו חיובו ותפקידו, ואז באמת הוא לפני עוור שלא לבקש ממנו לאכול]. ודנו בזה הפוסקים, ולא באנו אלא לעורר, וללמד זכות.

לה ע"ב

ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים

צריך כיאור במה נחלקו ר' יהודה ורבנן, אם מברכים בורא מיני דשאים, ובס"ד בדף לז נאריך בזה. וכאן נאמר בקיצור שלדעת ר' יהודה עיקר הברכה היא מצד השבח, ולכן יש לשבח לקב"ה על חילוקי הבריאה. ולרבנן עיקר הברכה הוא מצד ההודאה, ולכן אדרבה אין לברך שוב, מכיון שזה גורם להתמקד בשבח ולמעט בהודאה. ויש הרבה להאריך בזה.

מנא הני מילי.. קודש הלולים וכו' מכאן אמר ר' עקיבא אסור לו לאדם שיטעם כלום קודם שיברך

יש לעיין כיון שבהמשך הסוגיא מבואר שהוא סברא שאסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, אם כן לשם מה הוצרך ללימוד מיוחד כאן. ונראה שאם נדייק ישנם שלושה הבדלים עיקריים בין המאמרים. אסור לו לאדם שיטעם כלום קודם שיברך. ואסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. **נראה** שיש הבדל מהותי בין המאמרים. אם נבוא רק מצד הסברא שאסור לו לאדם שיהנה אזי אם מברך **אחר כך** אין זה נחשב שאכל **בלא ברכה**. שבאמירה זו מבטאים את הענין שהעולם הזה איננו שייך לנו, אלא שייך לקב"ה, ואם מברכים את ה' אחר האכילה די בזה..

אך ר' עקיבא מחדש פן נוסף בדברים. שצריך ברכה לפני האכילה. וזה התחדש בדרשה זו של קודש הלולים, שיש גם הלילול לפני האכילה. ובמהות הברכה לפני האכילה, הוא שיש להודות לא רק על הטובה של הנאת האכילה, אלא על עצם השבח של האכילה.

אין אומרים שירה אלא על היין

יש לעיין היכן מצינו דין שמבוסס על דברי קבלה, ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלוקים. ונלמד מזה שאין אומרים שירה אלא על היין, הרי מבואר בב"ק ב: שדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן.

ונראה שהרי עיקר השירה ששרים על הקרבן איננה מפורשת בתורה, שאף היא נלמדת מדברי קבלה, כמבואר בערכין דף יא. ודבר הנלמד מדברי קבלה ראוי שישען על דברי קבלה.

כרם רבעי נטע רבעי יסוד המחלוקת

מבואר דאיכא למ"ד דדין נטע רבעי אינו אלא בכרם ולא בשאר פירות. וצריך עיון, הרי בתורה נאמר שלוש שנים יהיה לכם ערלים, ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קודש הלולים, והרי ערלה נוהגת בכל הפירות. אם כן מה דחק את מ"ד כרם רבעי לומר שרבעי אינו נוהג אלא בכרם.

ונראה שהרי בפסוק נאמר קודש הלולים לה', ונחלקו האם אפשר לומר שזה מתייחס לעצם הפרי או לברכה שמברכים עליו. שאם נאמר שזה מתייחס לעצם הפרי, הרי לא כל פי מהללים בו את ה', שרק חלק קטן מהפירות משמשים

חבר הוא לאיש משחית

וברש"י שלומדים ממנו לזלזל בברכות. וצריך להבין מדוע דוקא בברכה נאמר דבר זה ולא בשאר מצוות. ועוד מדוע הוא חבר לאיש משחית, כירבעם בן נבט. ונראה לומר שירבעם בן נבט שלימד את ישראל את "שיטתו" בענין הבעלים והעשתרות, נחשב כמחטיא גדול, יותר מבלעם הרשע, שהחטיא את ישראל ב"פיתוים" והוא הדין האוכל בלא ברכה, מלמד את הרואים כאילו שהעולם אינו שייך להקב"ה. שהרי כל התפיסה שהעולם אינו שייך לנו, הוא חידוש ולא קל להרגיש את התפיסה הזו.

ואין אביו אלא הקב"ה ואין אמו אלא כנסת ישראל

צריך להבין מהו ענין זה של אביו ואמו. **היחס** בין אב לבן הוא שהבן מודיע ומגלה את מציאותו של אביו, בהיותו דומה לו והולך בדרכיו. לעומת היחס בין בן לאם, שהוא יונק ממנה ומקבל ממנה את צרכיו.

יש שני ענייני גזלה:

א] המקבל כלי למטרה מסוימת ואינו משתמש בה למטרה זו.
ב] המקבל טובה ואינו משיב. כמו שמבואר לעיל ו. שמי שמברכים אותו בשלום ואינו משיב הרי הוא גזלן.

וקבלת השפע שמקבל האדם יכולה להיות בשני דרכים:

א] מאת הבורא בכדי להשפיע. **ב**] בזכות היותו שייך לעם ישראל, מקבל את השפע הנשפע עבורם באופן כללי.

ונהנה המברך כראוי, משפיע שפע של טובה לעולם, ובברכתו פתח צינור של ברכה לעולם, בהיותו מקשר את הבריאה אל בוראה. ובשפע זה נתקיימו שני דברים.

א] התקיים רצונו יתברך להשפיע לעולם.
ב] גוף השפע שנוסף בזכותו לעם ישראל.

ומי שאינו מברך כראוי, הפסיד את אביו, הינו את רצון הקב"ה שישפיע על ידי ברכתו. וכן גזל מכנסת ישראל, שקיבל מהם ולא החזיר את הטובה שהיה יכול לעשות עבורם.

אפשר אדם זורע בשעת זריעה וחורש בשעת קצירה וכו'

צריך להבין לשם מה הוצרכה הגמי' להזכיר שיש שעת זריעה ושעת קצירה. היה אפשר לומר אפשר אדם זורע וחורש וקוצר ודש וזורה, ותורה מה תהא עליה.

ונראה לומר, שלא מדובר על הזמן שזה לוקח, שהרי כל ענייני העולם הזה לוקחים, זמן אכילה שינה וכו' אלא שבאמצע הסוגיא, צריך לסגור את הגמרא ולעסוק בזריעה כיון שהגיעה הזמן שלה. מה שאין כן אם עוסק במלאכה שאיננה מגבילה אותו בזמן מסוים, ויכול לשקוע בתורה כאוות נפשו, ולצאת למלאכתו בזמנים שהוא קובע, יש לזה קיום.

תורה מה תהא עליה

צריך ביאור, הרי אפשר לו לאדם לנהוג כמנהג ר' ישמעאל. ונראה שמכל מקום מורי הוראה וראשי ישיבות לא יצאו מהנהגת ר' ישמעאל. אמנם אם כן צריך להבין מהי הנהגת ר' ישמעאל. הרי אם כך תשתכח תורה, אם לא יהיו אנשים המפקירים את פרנסתם כר' שמעון. ונראה שאף ר' ישמעאל מודה לזה, אלא שהוא סבר שכיון שאין זה על פי הטבע, להתקיים בלא מקור פרנסה מסודר, אין זו הוראה לציבור, אלא מי שנדבו לבו לעשות כן, כך יעשה. ואילו ר' שמעון סבר שכיון שיש טענה תורה מה תהא עליה, מוטל על האדם שיש לו שייכות לענין זה של שקיעות מוחלטת בתורה, לגשת אל הענין באופן מחוייב, ולא כנדבת לב.

ועל זה מסיימת הגמ' הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידם כר' שמעון ולא עלתה בידם. הינו אלו שעשו כהוראתו של ר' שמעון שמחוייבים לגשת כך, לא עלתה בידם, וכו' ישמעאל הינו שאין זו חובה אלא נדבת לב, עלתה בידם, משום שניגשו אל הלימוד מתוך תחושת שליחות אישית, והשקיעו בה את כל המאמצים.

אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי אחרים

צריך ביאור, וכי לדעת ר' שמעון אין לעסוק בשום עסק אחר מלבד התורה. הרי היו הרבה שבטים בעם ישראל שעסקו בעבודה חקלאית, במסחר, בתעשיית תכלת, ואם כן מה הוקשה לו מן הפסוק שנאמר ואספת דגנך, שהוצרך לומר שאין ישראל עושין רצונו של מקום.

ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן

גם כאן לא נתבאר באיזו דרגה מדובר, ובאיזו רמה של עבודת בכדי להגיע למצב של ח"ו אין עושין רצונו של מקום. **ונראה** שהכוונה כאן היא שאם אדם שוקע בעסקי עולם הזה לא כאמצעי אלא כתכלית וכ"קריירה" אומרים לו מן השמים, אתה מיועד לעשות את רצון ה' ולא להשתעבד לעבודת האדמה, אך אם בחרת בדרך זו, בבקשה – לך תעזור גם לגויים המסכנים, הזקוקים לאנשים שיעבדו את שדותיהם ויחרשו את אדמתם.

אמר ליה רבא לרבנן במטותא מיניכו לא תתחזו קמאי לא ביומי ניסן ולא בימי תשרי

צריך ביאור, אם תלמידי רבא עסקו באדמתם, וכי צריכים הם לזירוז שלא יבואו, הרי פשיטא שיעשו את מה שצריכים לעשות בשדותיהם, ומה רצה רבא לומר להם.

ונראה שיש כאן לימוד גדול מאוד. נטייתם הטבעית של תלמידי רבא היתה מסתמא להישאר בבית המדרש ולעשות "גייחות" לעבודתם, ופעמים במצב כזה העבודה לא נעשית כראוי, והלימוד אף הוא קטוע ושסוע, ובא רבא ללמדם, שפעמים שצריך לסגור את הגמרא ולהשקיע בעסק בכדי שהעסק יצליח באמת וייעשה בזריזות ויעילות. וכך יהיה לבם פנוי ביתר הזמן לעסוק בתורה. מה שאין כן אם בימי ניסן וימי תשרי לא יעבדו כראוי, יצטרכו לעשות עבודות מזדמנות כל השנה.

וכמובן שאין בזה כללים, אלא פעמים שעצת היצר הרע היא ללמוד תוך כדי העבודה, וכך יהיה מוטריד במזונותיו זמן רב יותר. וכך גם בשאר הטרדות העומדות בפני האדם, פעמים שלימוד תוך כדי מקלקל. והנטייה הטבעית היא לנצל את

הזמנים שבאמצע ללימוד, וצריך בכל דבר לעשות בדעה והשכל, וליטול עצה מן החכמים.

דורות הראשונים ודורות האחרונים

צריך ביאור וכי בדורות הראשונים לא היו בינונים ובדורות האחרונים אין צדיקים. ועוד מה למדנו מן המאמר הזה. לבכות על מצבנו?

ונראה שמדובר על ירידה בכוחות הנפש. בדורות הראשונים היו יותר כוחות נפש לעמוד בניסיונות. ואדם שהתנסה בניסיון עשיית מלאכתו קבע או עראי היה יכול לעמוד בהחלטתו. אך בדורות האחרונים נחלשו האנשים, וזה יותר מסוכן עבורם.

ובאותה מידה יש לומר לגבי הכנסת הפירות דרך הטרקסמון, שדורות הראשונים גם כשעסקו בעסקי החולין, לא שקעו ברדיפת הממון, והיו מכניסים לכתחילה את הפירות בשביל לחייבם במעשרות. אך דורות האחרונים, שקעו בתאוות הרכוש, עד שהיה קשה להם שלא להכניס דרך טרקסמון. וזה מלמדנו להיזהר.

אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית

נראה בביאור מחלוקתם. שהנה הבאת הטבל לבית יש לחקור מה גדר החיוב מחמתה. האם משום שכעת עומדת לאכילה, וחיוב התרומות והמעשרות הוא להפריש ממאכלו או שמא להפריש מרכושו, וכל זמן שלא הגיעו הפירות אל חצר המשתמרת עדין לא נחשב כרכושו. אך כשהגיעו לחצר המשתמרת ששולט עליה, נכנס לרכושו.

ביאור לשון הברכה בורא פרי הגפן

יש לעיין מהו הענין של בורא פרי הגפן. כלומר מדוע בברכת היין אנו מזכירים את שם העץ, ולכאורה היה לנו להזכיר את בריית הענבים. ונראה שמכל האילנות הגפן יש לה שם מיוחד ונראה שהגפן היא עץ חלש הזקוק לתמיכה, ונראה שכל ענין הגפן הוא להצמיח ענבים, מה שאין כן שאר אילנות העץ עצמו חזק, ומברכים על כך שיש עץ ומברכים שלא רק שיש עץ אלא יש בו גם פירות, לאפוקי עצי סרק שהם עצים שאין עליהם פירות. והגפן בטלה אל פירותיה, ולכך יש בה שבח מיוחד. שכל בריאת הגפן איננה אלא לפירותיו.

אכילה גסה אי חייבת בברכה

נראה דמהא דמדמה ברכות לאכילת תרומה, שכשם שהאוכל שמן זית פטור מתשלומי תרומה כך נפטר בתרומה, אם כן מסתבר שאף שאר החידושים האמורים באכילת תרומה ייאמרו בברכות. ואחד החידושים הוא שבתרומה התחדש ביומא פ: שאכילה גסה פטור, ובשאר איסורים נראה שאכילה גסה לא מפטר. דלא מצינו כן אלא בתרומה ויום הכפורים. ומהא דמדמה ברכות לתרומה, שמע מינה שאכילה גסה אינה חייבת בברכה, דאף דנהנה אין זו אכילה. מה שאין כן בשאר איסורים, יסוד האיסור הוא ההנאה של האכילה. ובברכות יסוד החיוב הוא האכילה.

לכשיבא אליהו ויאמר דהויא קביעותא

כלל הוא אליהו הנביא אינו מחדש הגדרות וסברות אלא מלמד על המציאות. כעין מה שאמרו בשבת קח. שאם יבוא אליהו ויאמר שבטלה זוהמתו של הדג ואפשר לכתוב עליו סת"ם. ולפי זה יש לבאר כאן, שהנה מעלת "סעידי" הוא דבר שנתייחד בלחם, ומחמתו מברכים שלוש ברכות, שלא נאמר בתורה ואכלת גרידא אלא ושבעת, ואף שאפשר לשבוע מדברים רבים, סברו חכמים [שחולקים על ר' עקיבא שאומר אפילו אכל שלק והוא מזונו מברך עליו ג' ברכות] שאין לברך אלא על אכילת לחם. ומה שצריך שאלהו יכריע הוא האם מה שהיין סועד, נחשב כמו לחם או לא.

אמנם השתא בטלה דעתו אצל כל אדם כלומר אף שאצל אדם זה שקבע סעודתו על היין, ודאי שהכמות ששונה מביאתו לידי אותו השובע שמביא הלחם. אך כיון שאין זה הדרך, אין היין חשוב, ודמי למי שקובע סעודתו על הפירות. אמנם אם יבא אליהו ויאמר שחשיבות ה"סעידי" של היין דומה לסעידינו של הלחם, אזי יחשב.